

Asia: VN/25041/2020

Henkilötunnusjärjestelmän uudistamista koskevat säädös- ja muut ehdotukset

Luonnos hallituksen esitykseksi

Yleiset huomiot esityksen tavoitteista

Ihmisoikeusliitto kannattaa esityksen tavoitteita.

Katsomme kuitenkin, että henkilötunnus uudistus olisi tullut toteuttaa laajempaan, siten, että koko väestön osalta olisi siirrytty joko uudenmuotoisiin henkilötunnuksiin tai erilliseen yksilöintitunnukseen. Suppeana toteutettava uudistus jättää jäljelle turhia ongelmia liittyen erityisesti yhä käyttöön jäävien vanhanmuotoisten henkilötunnusten sisältävään informaatioon.

Huomiot mahdollisuuteen saada henkilötunnus jo Suomessa oleskeluun oikeuttavaa lupaa tai rekisteröintiä koskevan hakemuksen perusteella (1. lakiehdotuksen 9 ja 22.2 §)

-

Huomiot mahdollisuudesta tallettaa ulkomaalaisen henkilön tiedot väestötietojärjestelmään ulkoisen palveluntarjoajan oleskelulupa-asiassa tekemän henkilöllisyydestä varmistumisen perusteella (1. lakiehdotuksen 22.3 §)

-

Etärekisteröintimenettelyä koskevat huomiot (1. lakiehdotuksen 9 a–9 d ja 34 a §)

-

Sukupuolineutraalia henkilötunnusta koskevat huomiot

Ihmisoikeusliitto kannattaa esitystä, että henkilötunnuksista ei uudistuksen jälkeen kävisi ilmi henkilön sukupuoli. On erittäin tärkeää, että henkilötunnusuudistus toteutetaan tavalla, joka edistää sukupuolivähemmistöjen tasa-arvoa eikä altista sukupuolen vahvistamismenettelyn esilletulolle. Nyt näin ei kaikilta osin esityksessä ole. Tämä johtuu siitä, että uudenmuotoisia henkilötunnuksia myönnettäisiin pääsääntöisesti vasta 1.1.2027 jälkeen henkilötunnuksen saaville henkilöille, ja siitä, että vanhanmuotoisen henkilötunnuksen muuttaminen toiseen sukupuoleen olisi mahdollista vain henkilöille, jotka vahvistavat juridisen sukupuolensa toiseksi kuin aiemmin.

Altistuminen syrjinnälle henkilötunnuksen sukupuolimerkinnän vuoksi ei koske ainoastaan juridisen sukupuolensa korjaavia henkilöitä, vaan myös sellaisia henkilöitä, joiden sukupuolen ilmaisu on erilainen kuin heille syntymässä määritettyyn sukupuoleen liitetyt odotukset. Lisäksi syrjinnän vaara koskee esimerkiksi muunsukupuolisia henkilöitä, jotka eivät halua tai voi vahvistaa juridista sukupuoltaan toiseksi. Näitä tapauksia ei huomioida esityksessä. Jos uudistus toteutetaan esityksen mukaan siten, että sukupuolineutraali henkilötunnus annetaan vain ensimmäistä kertaa väestörekisteriin merkittäville henkilöille ja vanhanmallisen henkilötunnuksen muuttaminen toiseksi on mahdollista vain sukupuolen vahvistamisen perusteella, uudistus ei tuo apua niiden henkilöiden tilanteeseen, jotka kohtaavat syrjintää sukupuolimerkinnän vuoksi, mutta eivät halua tai voi korjata juridista sukupuoltaan.

Siten uudistuksessa tulisi mahdollistaa jatkossakin ennen vuotta 2027 saadun henkilötunnuksen muuttaminen sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella muillekin henkilöille kuin sellaisille, jotka vahvistavat juridisen sukupuolensa toiseksi kuin ennen. Henkilön tulisi voida tällaisella perusteella halutessaan joko saada vanhanmuotoinen henkilötunnus eri sukupuolen mukaisena tai saada uudenmuotoinen sukupuolineutraali henkilötunnus.

Kaiken kaikkiaan pidämme suotavana, että uudenmuotoisen henkilötunnuksen saaminen olisi mahdollista joustavasti myös muille kuin henkilötunnuksen ensimmäistä kertaa vuoden 2027 jälkeen saaville.

Pidemmällä aikavälillä uuden yksilöintitunnuksen laaja käyttöönotto koko yhteiskunnassa on tarpeellista.

Lisäksi toteamme, että sukupuolensa vahvistavien henkilöiden osalta tulisi huomioida myös henkilötietojen suoja. Oikeudellisen sukupuolensa korjaaville henkilöiden väestötietoihin merkitään valitettavasti edelleen tieto sukupuolen vahvistamisesta. Henkilötunnusta uudistettaessa tulisi poistaa lainkohta, jonka mukaan sukupuolen vahvistamista koskeva tieto tallennetaan väestörekisteriin. (laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista, esityksessä 13 §, 15 mom)

Lopuksi Ihmisoikeusliitto toteaa, että Väestörekisterin sukupuolimerkinnän yksi suuri periaatteellinen ongelma on sukupuolen rajaaminen vain kahteen vaihtoehtoon: naisiin ja miehiin. Pidemmällä tähtäimellä väestörekisterissä olisi perusteltua ottaa käyttöön kolmas sukupuolikategoria, ”muu”.

Tasa-arvon edistäminen edellyttää kyllä, että yhteiskunnassa on saatavilla tietoa eri sukupuoliin kuuluvista henkilöistä ja heidän asemastaan ja oikeuksien toteutumisesta sukupuolittain. Jatkossakin tulee siksi varmistaa, että esimerkiksi tilastotietoa voidaan kerätä eri sukupuolista. Tieto sukupuolten tasa-arvosta ei kuitenkaan ole kaikilta osin oikeaa, jos se jakautuu vain kahteen

juridiseen sukupuoleen eikä perustu ihmisen itsemäärittelyyn. Henkilön juridisen sukupuolen tulisi aina perustua itsemäärittelyyn ja itsemääräämisoikeuteen. Henkilön tulisi voida vahvistaa oikeudellinen sukupuolensa omalla ilmoituksellaan.

Uutta yksilöintitunnusta koskevat huomiot

-

Muut hallituksen esitystä ja alustavaa asetuseräluonnosta koskevat huomiot

-

Kysymys vain ministeriöille: Seuraako esitykseen sisältyvistä muutosehdotuksista muutostarpeita hallinnonalanne lainsäädäntöön? Jos kyllä, mihin lakeihin muutoksia on tarpeen tehdä ja onko muutokset tarpeen sisällyttää esitykseen liitelakeina?

-

Informaatio-ohjauksen suunnitelma

Ovatko toimenpidesuositukset oikean suuntaisia? Mitä pidätte erityisen hyvänä tai mitä pidätte tarpeettomana?

-

Millä muilla toimenpiteillä henkilötunnuksen kysymistä ainoana tunnistustapana voitaisiin ehkäistä sähköisessä asiointissa, käyntiasioinnissa ja puhelinasiointissa?

-

Mitä säädösmuutostarpeita tai ohjeistuksia tunnistatte eri toimialoilla tai palveluissa, jotta henkilötunnuksen kysymistä ainoana tunnistustapana voitaisiin ehkäistä?

-

Mitä säädösmuutostarpeita tunnistatte, että tunnistustapahtuma olisi tarpeeksi luotettava palvelutapahtumaan nähden ja näettekö tarvetta velvoittaa laajemmin vahvan sähköisen tunnistamisen käyttöön (millä toimialoilla, missä palveluissa)?

-

Henkilötunnuksen vaihtamiskynnyksen madaltamista koskeva arviomuistio

Kommentit muistioon

-

Ihmisoikeusliitto